

І. О. Школьник, В. М. Кремень

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ КОНГЛОМЕРАТИ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Досліджено вплив фінансової кризи на діяльність міжнародних фінансових конгломератів та розглянуто особливості їхньої діяльності на страховому ринку України.

Impact of financial crisis on the activities of international financial conglomerates is investigated. Features of their activities in the insurance market of Ukraine are explored.

Ключові слова: фінансовий конгломерат, страхова компанія, фінансовий ринок, страховий ринок.

На сучасному етапі розвитку економіки України у вітчизняний фінансовий сектор досить швидко та інтенсивно входить іноземний капітал, навіть незважаючи на наслідки кризи в глобальному фінансовому середовищі. Серед представників іноземного фінансового капіталу активно діють фінансові конгломерати, які є надвеликими фінансовими групами за обсягами активів та рівнем охоплення споживачів фінансових послуг одночасно на банківському, страховому та інвестиційному ринках. Входження міжнародних фінансових конгломератів, окрім позитивних наслідків, таких як упровадження світових стандартів надання фінансових послуг, розширення ресурсної бази економічного зростання та активізація інвестиційних процесів, зумовлює виникнення низки ризиків та небезпек як для вітчизняного фінансового сектору загалом, так і для страхового ринку зокрема, а саме: посилення негативного впливу фінансової глобалізації, зростання нестабільності фінансового сектору, неконтрольований вплив капіталу та реалізація фінансово-економічних інтересів без урахування пріоритетів розвитку України.

Дослідженню впливу міжнародних фінансових конгломератів на фінансовий ринок України присвячені праці вітчизняних науковців О. Барановського, А. Єрмошенко, О. Козьменко, І. Крупки, А. Фрасинюка¹. Підкреслюючи ґрунтовність, високий рівень досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, високо

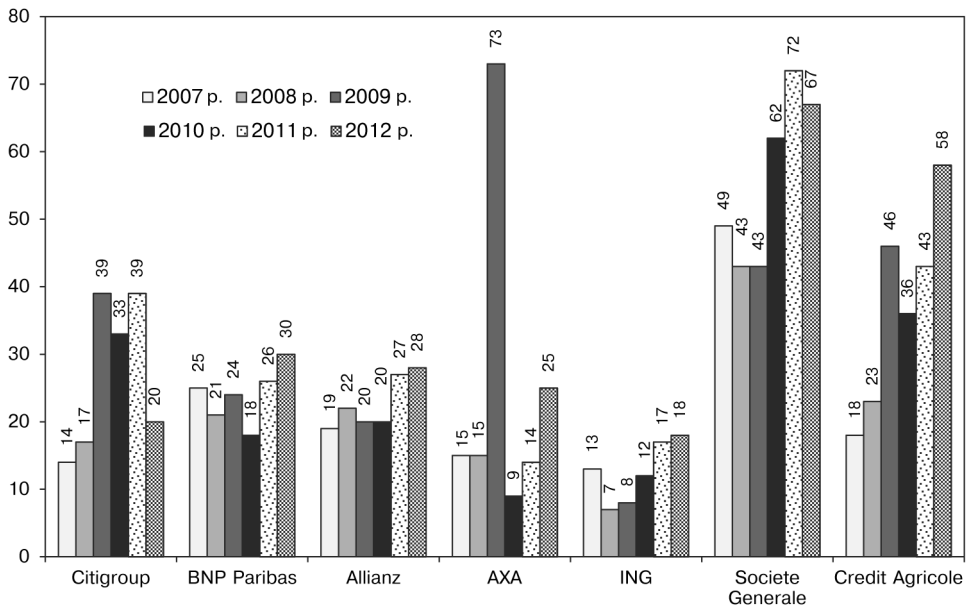
¹ Розвиток банківської системи України / за ред. О. І. Барановського. — К. : ІЕП НАН України, 2008. — 554 с.; *Крупка І. М.* Фінансовий ринок України та міжнародні фінансові потоки / І. М. Крупка // *Фінанси України*. — 2009. — № 12. — С. 104—116; *Школьник І. О.* Міжнародні фінансові конгломерати у банківському секторі України / І. О. Школьник // *Вісник НБУ*. — 2010. — № 2. — С. 32—36; *Школьник І. О.* Критерії ідентифікації фінансового конгломерату: вітчизняний та європейський підходи / І. О. Школьник, О. В. Козьменко, В. М. Кремень // *Вісник НБУ*. — 2009. — № 6. — С. 32—36; *Козьменко О. В.* Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва. — Суми, 2011. — 388 с.; *Єрмошенко А. М.* Фінансовий конгломерат як модель взаємодії страхових компаній і банківських установ / А. М. Єрмошенко // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : зб. наук. пр. / ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. — Суми, 2009. — Вип. 25. — С. 197—207; *Єрмошенко А. М.* Заходи пруденційного характеру за діяльністю фінансових конгломератів згідно до законодавства ЄС : аналітична записка / А. М. Єрмошенко. — К. : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки. — 3 с.; *Фрасинюк А. М.*

оцінюючи їх наукову та практичну значущість, слід зауважити, що недостатньо опрацьованою залишається проблема формування цілісного уявлення про механізм впливу міжнародних фінансових конгломератів на функціонування та розвиток страхового ринку України.

Метою статті є дослідження концептуальних і організаційних засад діяльності міжнародних фінансових конгломератів на страховому ринку України.

На фінансовому ринку, попри прогнози 2008 р. щодо значного відпливу іноземного капіталу з України, сьогодні присутні найпотужніші фінансові конгломерати, що входять до списку “Global 500”. Розглянувши цей рейтинг (рисунок), можна стверджувати, що переважна більшість конгломератів має досить стійкі позиції з незначними відхиленнями. Так, покращили свій рейтинг протягом 2011 р. порівняно з 2010 р. фінансові конгломерати “Citigroup” і “Societe Generale” — на 19 і 5 пунктів відповідно. Рейтинг фінансових конгломератів “BNP Paribas”, “Allianz”, “AXA”, “ING” та “Credit Agricole” протягом останніх трьох років знижувався: “BNP Paribas”, “Allianz” і “AXA” були витіснені з першої двадцятки компаній, а фінансовий конгломерат “ING” — з першої десятки. Проте, незважаючи на негативні тенденції зниження рейтингу фінансових конгломератів, проведений аналіз засвідчив, що вони міцно тримаються у складі першої сотні компаній “Global 500”. Окрім того, на рисунку не відображено ще один фінансовий конгломерат, що входить до 500 найпотужніших компаній світу, — італійську фінансову групу “Intesa Sanpaolo S.P.A.”, яка протягом 2007—2008 рр. істотно посилила позиції: у 2007 р. вона займала 337-ме місце, а у 2008 р. — вже 137-ме, хоч у 2011 р. опинилася на 191-му місці. У рейтингу “Global 500” 2012 р. “Intesa Sanpaolo S.P.A.” посіла 193-тє місце.

Аналізуючи тенденції розвитку фінансових конгломератів, присутніх на вітчизняному фінансовому ринку, у 2007—2011 рр., на нашу думку, слід урахувати, що на розвиток цих конгломератів у світовому масштабі суттєво вплинула фінансова криза (табл. 1). Однак, очевидно, оцінювати сучасну фінансову ситуацію у міжнародних конгломератах на основі стану сумарних активів та зобов'язань не зовсім доречно, адже різних змін цих показників, за деякими винятками, майже не відбулося. Позитивні тенденції зростання активів і сукупних зобов'язань у 2011 р. порівняно з попереднім роком спостерігалися у фінансових конгломератів “Societe Generale”, “Credit Agricole”, “RZB-UNIQA”, “Petr Kellner (PPF)” і “Deutsche Bank”. Дуже яскраво вплив фінансової кризи проявився у динаміці активів: у 2008 р. порівняно з 2007 р. зниження активів спостерігалось у фінансових конгломератів “AXA” і “SEB”, конгломератам “Citigroup”, “Allianz”, “AIG”, “ING” тенденція зниження активів була властива два роки поспіль — протягом 2008—2009 рр., а “Credit

Джерело: Рейтинг “GLOBAL 500” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://money.cnn.com>.

Рисунок. Динаміка позицій міжнародних фінансових конгломератів, присутніх на фінансовому ринку України, у рейтингу Global 500 за 2007—2012 рр.

“Agricole” і “RZB-UNIQA” — протягом 2009—2010 рр. Серед досліджуваних фінансових конгломератів “Citigroup”, “BNP Paribas”, “Allianz”, “ING”, “Societe Generale”, “Intesa Sanpaolo S.P.A.”, “RZB-UNIQA” і “Deutsche Bank” навіть за результатами 2011 р. не досягли обсягу активів “кризового” 2008 р.

Стосовно фінансових результатів діяльності, то саме в них з усією очевидністю проявляється вплив фінансової кризи на діяльність інтегрованих посередників. У цілому 2008 р. та частково 2009 р. були критичними періодами у функціонуванні всіх конгломератів, оскільки навіть ті з них, які отримали прибуток, зазнали істотного зниження рівня рентабельності акціонерного капіталу, який порівняно з попередніми роками скоротився в кілька разів. Слід звернути увагу на позитивний фінансовий результат всіх досліджуваних фінансових конгломератів у 2010 р., що свідчить про конкурентоспроможність і ефективність на світовому фінансовому ринку висококонвергентної інтегрованої форми фінансового посередництва, незважаючи на прогнози щодо її зникнення або суттєвої трансформації.

У 2011 р. усі фінансові конгломерати, крім “Credit Agricole” і “Intesa Sanpaolo S.P.A.”, завершили діяльність з чистим прибутком. У конгломератів “AIG”, “AXA”, “ING”, “RZB-UNIQA”, “SEB” і “Deutsche Bank” у 2011 р. порівняно з 2010 р. зріс чистий прибуток, при цьому в “AIG”, “AXA” та

“ING” позитивна тенденція збільшення чистого прибутку спостерігалася на фоні зниження активів.

Водночас, порівнюючи рентабельність акціонерного капіталу за показниками 2007 та 2011 рр., отримуємо нерівномірні результати, а саме: тільки три конгломерати — “Citigroup”, “AIG” і “Societe Generale” — перевищили показники 2007 р. Динаміка показників рентабельності американських компаній “Citigroup” і “AIG” засвідчує дієвість застосованих заходів щодо виведення фінансових конгломератів із кризового стану.

Слід зазначити, що міжнародні фінансові конгломерати, незважаючи на складну фінансову ситуацію, активно працюють та опановують нові фінансові ринки і не мають намірів виводити свої активи з української економіки. При цьому дедалі привабливішим для них стає страховий сектор з огляду на те, що провідна роль серед небанківських фінансових установ в Україні належить страховим компаніям. Це пояснюється значними темпами зростання ринку, які вже декілька років перевищують 20 %. Тенденції розвитку страхового ринку в Україні передусім пов’язані з його усталеністю та відносною стабільністю: зокрема, ринок уже пройшов стадію формування та увійшов у стадію активного розвитку. Крім того, цей ринок характеризується значним потенціалом, реалізації якого сприятимуть стабілізація економічної ситуації та зростання ВВП, а також підвищення рівня споживання страхових продуктів, який нині в Україні є одним із найнижчих серед країн Центральної та Східної Європи.

Відношення валових страхових платежів до ВВП в Україні становить близько 3 %, тоді як у Чехії — 4, Словенії — 5,7, а в групі країн ЄС-15 — у середньому 8,6 %. Усе зазначене є підґрунтям для висновку про те, що страховий ринок України — другий за привабливістю сегмент фінансового сектору для іноземного капіталу після банківського. З 2001 по 2011 р. кількість страхових компаній збільшилася в 1,4 раза — з 328 до 456, а кількість страхових компаній з іноземним капіталом — майже у 6 разів — з 20 до 115.

Значне розширення присутності іноземного капіталу пов’язане з тим, що Закон України “Про страхування” 2001 р. лібералізував вітчизняне правове поле страхового ринку. Особливо це стосується відносин злиття і поглинання: нормативно-правовими актами не передбачено одержання дозволів для отримання значного контролю над вітчизняною страховою компанією, на відміну від банківського сектору. Крім того, законодавство дозволяє іноземним страховим компаніям створювати дочірні компанії, у яких капітал на 100 % буде іноземним². Якщо у 2003 р. частка статутного капіталу, що належав нерезидентам, у загальному обсязі сплачених статутних фондів усіх страховиків дорівнювала

² Про страхування : закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР, зі змін та доп. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>.

Таблиця 1. Динаміка основних показників діяльності міжнародних фінансових

Фінансовий конгломерат	Країна	Активи, млрд дол. США					Сукупні зобов'язання, млрд дол. США			
		2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010
Citigroup	США	2 187,6	1 938,5	1 856,6	1 913,9	1 873,9	2 074,0	1 796,9	1 703,9	1 750,4
BNP Paribas	Франція	2 477,4	2 885,0	2 952,6	2 680,9	2 551,5	2 398,7	2 811,0	2 852,9	2 580,8
Allianz	Німеччина	1 551,5	1 328,3	838,0	838,5	832,8	1 481,7	1 281,5	780,4	778,8
AIG	США	1 060,5	860,4	847,6	683,4	555,8	964,7	793,0	777,8	598,1
AXA	Бельгія	1 057,0	936,2	1 016,3	981,7	947,9	990,3	884,2	950,0	915,0
ING	Нідерланди	1 919,0	1 851,0	1 169,7	1 667,5	1 653,5	1 864,6	1 813,0	1 113,9	1 609,3
Societe Generale	Франція	1 567,0	1 570,7	1 468,9	1 518,9	1 533,8	1 527,2	1 520,5	1 408,3	1 456,6
Credit Agricole	Франція	2 252,8	2 298,0	2 234,6	2 138,0	2 237,8	2 158,1	2 240,0	2 169,4	2 076,7
Intesa Sanpaolo S.P.A.	Італія	837,6	884,2	896,6	883,9	829,9	797,8	816,2	821,0	812,1
RZB-UNIQA	Австрія	187,7	229,8	203,1	174,1	233,5	176,7	218,0	184,1	155,0
SEB	Швеція	362,7	317,5	357,1	337,2	265,0	350,8	375,5	341,7	321,8
Generali	Італія	559,3	533,7	608,1	566,8	549,3	537,7	518,0	584,2	543,3
Petr Kellner (PPF)*	Нідерланди	н/д	н/д	13,9	16,0	18,6	н/д	н/д	8,74	10,3
Deutsche Bank	Німеччина	2 953,9	3 061,4	2 153,3	2 556,8	2 809,7	2 899,7	3 018,7	2 100,7	2 491,3

*Для фінансового конгломерату “Petr Kellner (PPF)” дані наведені у млн дол. США.
 Джерело: Офіційні сайти компаній; Рейтинг “GLOBAL 500” [Електронний ресурс]. —

15,1 % (найнижче значення було у 2006 р. — близько 13 %), то наступні роки характеризуються її істотним зростанням — на кінець 2008 р. — 25,5 %.

Результати проведеного аналізу іноземних власників вітчизняних страхових компаній свідчать, що в Україні як мінімум 13 компаній входять до складу міжнародних фінансових конгломератів: “Allianz Україна”, “Allianz Life”, “АХА Страхування”, “АХА Україна”, “Граве Україна”, “Граве Україна Страхування життя”, “Дженералі Страхування Життя”, “ІНГ Життя Україна”, “Кардіф”, “Кардіф Життя”, “СЕБ Лайф Юкрейн”, “УНІКА” та “УНІКА Життя” (табл. 2). Страхові компанії “Веско” й “Український страховий альянс”, що перебувають у спільній власності “УкрСиббанку” і “АХА”, на початку 2009 р. були перейменовані, відповідно, в “АХА Страхування” і “АХА Україна” з метою утворення “АХА Group” в Україні (на сьогодні ці страхові компанії повністю контролюються французьким фінансовим конгломератом “BNP Paribas”, афілійованим із фінансовим конгломератом “АХА”). Донедавна страхова компанія “Дженералі Гарант” пов’язувалася з італійським фінансовим конгломератом “Generali” — протягом 2007—2010 рр. йому належало 52,39 %, проте навесні 2011 р. компанії було повернуто попередню назву “Гарант Авто”, а серед власників великих пакетів акцій залишилися тільки фізичні особи. Усе зазначене не дає змоги стверджувати про належність цієї страхової компанії до італійського фінансового конгломерату “Generali”. До березня 2009 р. на страховому ринку України був представлений американський фінансовий конгломерат “AIG”, якому належала страхова компанія

конгломератів, присутніх на фінансовому ринку України, за 2007—2012 рр.

2011	Чистий прибуток, млрд дол. США					Рентабельність акціонерного капіталу, %				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
1 696,0	3,6	-27,7	-1,6	10,6	11,1	3,17	-19,56	-1,05	6,48	6,24
2 453,6	10,7	4,4	8,1	10,4	8,4	13,60	5,95	8,12	10,39	8,58
774,5	10,9	-3,6	6,0	6,7	3,6	15,62	-7,69	10,42	11,22	6,17
450,8	6,2	-99,3	-10,9	9,5	17,8	6,47	-147,33	-15,62	11,14	16,95
884,9	7,8	1,4	5,0	3,6	6,0	11,69	2,69	7,54	5,40	9,52
1 594,5	12,6	-1,1	-1,3	3,7	6,6	23,16	-2,89	-2,33	6,36	11,19
1 472,7	1,3	2,9	0,9	5,2	3,3	3,27	5,78	1,49	8,35	5,40
2 182,2	8,2	1,5	1,6	1,7	-2,0	8,66	2,59	2,45	2,77	-3,60
768,9	9,9	3,7	3,9	3,6	-11,4	24,87	5,44	5,16	5,01	-18,69
218,2	1,1	0,1	0,002	0,004	0,9	10,00	0,85	0,01	0,02	6,28
260,0	1,5	0,9	-0,02	0,5	0,3	12,61	-1,55	-0,13	3,25	6,04
529,2	4,0	1,3	1,8	2,3	1,2	18,52	8,28	7,53	9,79	5,97
13,1	н/д	н/д	0,3	0,4	0,3	н/д	н/д	5,06	7,59	7,23
2 740,4	8,9	-5,6	6,9	3,1	5,7	16,42	-13,11	13,12	4,73	8,22

Режим доступу: <http://money.cnn.com>.

“ALICO AIG Life”. Проте фінансові проблеми та звернення по допомогу до уряду призвели до того, що на початку березня 2009 р. було оприлюднено офіційне повідомлення про відокремлення компанії “ALICO AIG Life” від материнського холдингу “American International Group” та виділення її в окрему структуру. Цей крок мав на меті створення незалежної життєздатної компанії, що викликає довіру з боку клієнтів, інвесторів та державних регуляторів.

Результати оцінювання присутності міжнародних фінансових конгломератів на страховому ринку України засвідчують, що більшість з них (“Allianz”, “AXA”, “BNP Paribas”, “GRAWE” та “RZB-UNIQA”) розвивають страховий бізнес одразу у двох напрямках — майнове і ризикове страхування та страхування життя.

Серед 15 компаній — лідерів ризикового страхування в Україні за результатами 2011 р. міжнародними фінансовими конгломератами контролюються страхові компанії “AXA Страхування” та “УНІКА”, яка безпосередньо належить структурному підрозділу австрійського конгломерату “RZB-UNIQA”.

З-поміж 15 вітчизняних лідерів страхування життя у 2011 р. ще два страховики — “Граве Україна Страхування життя” і “Уніка Життя” — належать до австрійських фінансових конгломератів “GRAWE” та “RZB-UNIQA”.

Отже, на страховому ринку України діють такі міжнародні фінансові конгломерати: “Allianz”, “BNP Paribas”, “AXA”, “GRAWE”, “Generali”, “ING”, “RZB-UNIQA” і “SEB”. Слід звернути увагу на те, що серед перелічених

Таблиця 2. Міжнародні фінансові конгломерати на страховому ринку України станом на 1 квітня 2012 р.

Страхова компанія	Власник			
	Назва	Країна походження	Пакет акцій, %	Фінансовий конгломерат
Allianz Україна	Allianz SE	н/д	н/д	Allianz (Німеччина)
AllianzLife	Allianz SE	н/д	н/д	Allianz (Німеччина)
АХА Страхування	АТ “УкрСиббанк”	Україна	18,0237	BNP Paribas (Франція)
	ПрАТ “КУА-АПФ “УкрСибЕссет Менеджмент”	Україна	31,6554	BNP Paribas (Франція)
	АХА	Франція	50,2930	АХА (Бельгія)
АХА Україна	СК “АХА Страхування”	Україна	49,9983	BNP Paribas (Франція)
	АХА	Франція	50,0000	АХА (Бельгія)
Граве Україна	Грацер Вексельзайтіге Ферзіхерунг Акцієнгезельшафт	Австрія	99,9999	GRAWE (Австрія)
Граве Україна Страхування життя	Грацер Вексельзайтіге Ферзіхерунг Акцієнгезельшафт	Австрія	99,9170	GRAWE (Австрія)
Дженералі Страхування Життя	Holdings N.V.	Австрія	99,9801	Generali (Італія)
ІНГ Життя Україна	ING ContinentalEurope H-gs B.V.	Нідерланди	19,6411	ING (Нідерланди)
Кардіф	BNP ParibasAssurance	Франція	100,0000	BNP Paribas (Франція)
Кардіф Життя	BNP ParibasAssurance	Франція	100,0000	BNP Paribas (Франція)
СЕБ Лайф Юкрейн	СЕБ ТриггЛів ХолдінгАкцієболаг	Швеція	99,9990	СЕБ (Швеція)
УНІКА (UNIQA)	УНІКА Інтернешнл Бетайлігунгс-ФервальтунгсГмбХ	Австрія	92,2330	RZB-UNIQA (Австрія)
УНІКА Життя (UNIQA life)	УНІКА Інтернешнл Бетайлігунгс-ФервальтунгсГмбХ	Австрія	н/д	RZB-UNIQA (Австрія)

Джерело: дані ДУ “АΡΙФРУ”; Рейтинг страхових компаній України ТОП 100 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forINSURER.com>; Рейтинг “GLOBAL 500” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://money.cnn.com>.

конгломератів “BNP Paribas S.A.”, “ING”, “RZB-UNIQA” і “SEB” працюють також в українському банківському секторі.

Аналіз основних показників діяльності компаній України з ризикового і майнового страхування, які контролюються фінансовими конгломератами (табл. 3), засвідчує, що позитивні тенденції функціонування та розвитку спостерігаються у страхових компаній “АХА Страхування” та “УНІКА”. Слід звернути увагу на те, що компанія “УНІКА”, на відміну від компанії “АХА Страхування”, зазнала за результатами 2011 р. збитків. У 2010 р. порівняно з 2009 р. відбулося зменшення активів і власного капіталу страхової компанії “Allianz Україна” — на 68,9 та 68,8 млн грн відповідно, проте незначно

Таблиця 3. Динаміка основних показників діяльності страхових компаній України, контрольованих фінансовими конгломератами, за 2009—2012 рр.

Страхова компанія	Активи, млн грн			Валові премії, млн грн			Власний капітал, млн грн			Рівень виплат/Збитковість, %			Нерозподілений прибуток у 2011 р., тис. грн
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	
Компанії ризикового страхування													
АХА Страхування	809,7	818,3	859,7	700,9	721,9	728,5	341,1	436,7	446,9	н/д	46,59	40,43	181 492,0
УНІКА	389,3	392,3	446,1	500,0	528,3	635,3	105,6	105,6	128,9	30,83	41,84	50,74	-8 061,0
Allianz Україна	181,0	112,1	163,7	96,5	97,4	142,2	109,2	40,4	68,7	н/д	34,75	26,77	425,4
Граве Україна	н/д	76,2	70,2	н/д	53,6	38,2	н/д	43,3	44,3	н/д	50,81	62,49	-469,2
Компанії зі страхування життя													
Граве Україна Страхування життя	403,9	494,6	584,3	153,4	149,0	150,0	77,1	88,1	101,2	н/д	н/д	н/д	—
Уніка Життя	59,8	86,8	117,8	26,2	51,0	100,3	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	—
СЕБ Лайф Юкрейн	46,3	36,0	44,3	2,1	3,2	7,3	44,5	33,5	38,6	н/д	н/д	н/д	—
Дженералі Страхування Життя	41,7	41,8	43,9	н/д	4,9	6,5	27,4	36,6	36,1	н/д	н/д	н/д	—

Джерело: Рейтинг страхових компаній України ТОП 100 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forINSURER.com>.

зросла величина валових премій — майже на 1 млн грн. У 2011 р. діяльність цієї компанії порівняно з 2010 р. характеризувалася позитивною тенденцією: активи і валові премії збільшилися на 46 %, а власний капітал — на 70 %. Окрім того, страхова компанія “Allianz Україна” завершила 2011 р. із нерозподіленим прибутком у сумі 425,5 тис. грн. Діяльність страхової компанії “Граве Україна” у 2010—2011 рр. супроводжувалася зменшенням активів майже на 8 % і валових премій на третину, а також незначним нарощуванням суми власного капіталу — на 1 млн грн. За результатами 2011 р. компанія “Граве Україна” мала збитки.

Аналіз діяльності вітчизняних компаній зі страхування життя, контрольованих фінансовими конгломератами, показав позитивні тенденції щодо основних фінансових показників страхових компаній “УНІКА Життя” і “Дженералі Страхування Життя” протягом 2009—2011 рр. Щодо діяльності страхової компанії “Граве Україна Страхування життя” у 2009—2010 рр. спостерігалися такі тенденції: вартість активів зросла на 90,7 млн грн, власний капітал збільшився з 77,1 до 88,1 млн грн (на 14,3 %), а валові страхові премії зменшилися на 4,4 млн грн. Проте у 2011 р. діяльності компанії була властива позитивна динаміка, що проявилася у зростанні активів і власного капіталу відповідно на 18 і 15 %, а також незначно зросли валові премії — на 1 млн грн. Негативними тенденціями, що проявилися у зменшенні вартості активів і власного капіталу, у 2009—2010 рр. характеризувалася діяльність страхової компанії “СЕБ Лайф Юкрейн”.

Окреслені тенденції важливі з позиції значного обсягу нереалізованого потенціалу страхового ринку України та ефективності його функціонування й розвитку.

Нами було розраховано й узагальнено показники активності міжнародних фінансових конгломератів на страховому ринку України — частки активів підконтрольних їм страхових компаній у загальній сумі активів страхових організацій та ВВП. Оскільки через недостатнє інформаційне забезпечення функціонування страхового ринку не всі страхові компанії, якими володіють міжнародні фінансові конгломерати, було піддано аналізу, розраховані узагальнені показники мають розглядатися з позиції мінімального їх рівня. Слід зауважити, що з'ясувати, скільки реально банківських установ та страхових компаній України входить до складу фінансових конгломератів непросто, оскільки відстежити їхню структуру досить проблематично. Причина цього — складна структура взаємозв'язків, а крім того, групи нерідко навмисне приховують інформацію від регуляторних органів, дбаючи лише про свої комерційні інтереси.

Страхові компанії, підконтрольні міжнародним фінансовим конгломератам, у 2008 р. володіли дуже невеликими частками ринку як ризикового і майнового, так і особистого страхування (табл. 4): проведені розрахунки засвідчили, що частка активів жодної з досліджених страхових компаній не

Таблиця 4. Динаміка активності страхових компаній України, контрольованих фінансовими конгломератами, за 2008—2012 рр., %

Страхова компанія (фінансовий конгломерат)	Частка активів компанії в активах страхових компаній				Частка активів компанії у ВВП			
	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
Компанії ризикового страхування								
АХА Страхування (BNP Paribas)	0,09	1,93	1,81	1,79	0,04	0,09	0,07	0,07
УНІКА (RZB-UNIQA)	0,69	0,93	0,87	0,93	0,03	0,04	0,04	0,03
Allianz Україна (Allianz)	0,05	0,43	0,25	0,34	0,02	0,02	0,01	0,01
Граве Україна (GRAWE)	0,14	н/д	0,17	0,15	0,01	н/д	0,01	0,01
Разом	1,15	4,30	3,91	3,20	0,18	0,20	0,16	0,12
Компанії зі страхування життя								
Граве Україна Страхування життя (GRAWE)	0,83	0,96	1,09	1,21	0,04	0,04	0,05	0,04
Уніка Життя (RZB-UNIQA)	0,08	0,14	0,19	0,24	0,004	0,01	0,01	0,01
Дженералі Гарант Страхування Життя (Generall)	н/д	0,10	0,09	0,09	н/д	0,005	0,004	0,003
СЕБ Лайф Юкрейн (SEB)	0,12	0,11	0,08	0,09	0,005	0,005	0,003	0,003
Разом	1,03	1,31	1,46	1,64	0,05	0,06	0,06	0,06

Джерело: Рейтинг страхових компаній України ТОП 100 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forINSURER.com>; дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (<http://www.dfp.gov.ua>) та Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>).

перевищувала 1 % ВВП України, а позначку в 1 % вартості активів вітчизняних страхових компаній подолали лише дві компанії — одна серед компаній з ризикового страхування (“АХА Страхування”) і одна серед компаній зі страхування життя (“Граве Україна Страхування життя”). Окрім того, компанія “УНІКА” протягом досліджуваного періоду впритул підійшла до цього значення.

Таким чином, можна стверджувати, що якщо міжнародні фінансові конгломерати на початок 2008 р. контролювали в Україні щонайменше 2,18 % активів страхових компаній, або як мінімум 0,23 % ВВП, то за результатами 2011 р. масштаби їх діяльності є значно більшими і можуть бути оцінені на рівні щонайменше 4,84 % активів страхових компаній та 0,18 % ВВП. Ці показники дещо знизилися порівняно з 2010 р. — відповідно конгломерати контролювали 5,61 % активів страхових компаній, або 0,26 % ВВП.

Для оцінювання розмірів міжнародних фінансових конгломератів, що функціонують на страховому ринку України, відносно обсягів цього ринку, нами розраховано показники співвідношення між активами цих конгломератів і сукупними активами вітчизняних страхових компаній та мінімальними розмірами статутного фонду. Результати розрахунків (табл. 5) дають змогу зробити висновок, що ситуація з погляду безпеки і стабільності функціонування цього сегмента вітчизняного фінансового ринку є критичнішою порівняно з банківським сектором.

Таблиця 5. Співвідношення активів фінансового конгломерату і активів страхових організацій України

Фінансовий конгломерат	2007	2010	2011
Allianz	243,22	147,10	137,40
American International Group	166,25	—	91,70
AXA	165,70	172,22	156,39
BNP Paribas	388,38	470,32	420,95
Generali	87,68	99,43	90,62
ING Group	300,83	292,53	272,80
GRAWE	0,71	0,12	1,67
PetrKellner (PPF)	0,12	0,01	—
RZB-UNIQA	0,45	30,54	38,52
SEB	0,37	59,16	43,72
Разом	1 353,93	1 271,44	1 253,76

Джерело: Рейтинг страхових компаній України ТОП 100 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forINSURER.com>; дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (<http://www.dfp.gov.ua>) та Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>).

Сукупні активи міжнародних фінансових конгломератів, які володіють страховими компаніями в Україні, у понад 1200 разів перевищують сукупні активи вітчизняних страховиків. Така ситуація пояснюється невеликими обсягами українського страхового ринку: у 2007 р. активи страхових компаній дорівнювали 32 213 млн грн, у 2010 р. — 45 235 млн, у 2011 р. — 48 099 млн грн, або трохи більше 4 % ВВП України.

Встановлені вітчизняним законодавством мінімальні розміри статутних фондів також не можуть розглядатись як серйозні бар'єри для входження міжнародних фінансових конгломератів на вітчизняний страховий ринок: відповідно до ст. 30 Закону України “Про страхування” мінімальний розмір статутного капіталу страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, встановлюється в сумі, еквівалентній 1 млн євро, а страховика, який займається страхуванням життя, — 1,5 млн євро³.

Отже, можна зробити такі висновки:

1. Фінансові конгломерати, серед яких більшість — найпотужніші, присутні на фінансовому ринку України з 2005 р. Їхня стратегія переважно полягає в охопленні всіх сегментів вітчизняного фінансового ринку.

2. Світова фінансова криза суттєво вплинула передусім на фінансові результати діяльності міжнародних фінансових конгломератів, проте ця найпоширеніша форма міжнародного фінансового посередництва — конвергентно-інтеграційна — збереглася, попри популярну серед науковців протилежну

³ Про страхування : закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР, зі змін. та доп. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>.

думку. Водночас найбільші міжнародні фінансові конгломерати переважно не досягли докризових показників діяльності.

3. Як мінімум 13 вітчизняних страхових компаній входять до складу міжнародних фінансових конгломератів: “Allianz Україна”, “AllianzLife”, “АХА Страхування”, “АХА Україна”, “Граве Україна”, “Граве Україна Страхування життя”, “Дженералі Страхування Життя”, “ІНГ Життя Україна”, “Кардіф”, “Кардіф Життя”, “СЕБ Лайф Юкрейн”, “УНІКА” і “УНІКА Життя”. Активність цих компаній невисока: лише деякі з них володіють ринковою часткою в 1 % вартості активів українських компаній. Сукупний контроль міжнародних фінансових конгломератів над страховим ринком України останніми роками зберігається на рівні близько 5 %.

4. Міжнародні фінансові конгломерати не мають намірів залишати страховий ринок України і не роблять практичних кроків у цьому напрямі, оскільки їхня частка на вітчизняному ринку в структурі загальних активів досить незначна, а отже, не може сильно впливати на діяльність конгломерату в цілому.

5. Міжнародні фінансові конгломерати, представлені на страховому ринку України, є надвеликими фінансовими посередниками з точки зору величини активів та бар'єрів входження на ринок. Потенційна небезпека може критися не стільки у значному розмірі міжнародних фінансових конгломератів, скільки в невеликих обсягах вітчизняного страхового ринку.